

Історична практика застосування «сухого закону» у Росії (СРСР) та США: плюси та мінуси

Вживання алкогольних виробів є справді інтернаціональною проблемою, що залишається *актуальною* і в наш час. На певних етапах розвитку людства пропонувалися різні методи боротьби з цим типом девіантної поведінки. Найбільш радикальним з них було запровадження так званого «сухого закону», який передбачає сукупність заходів, вживаних державою з метою регулювання обсягу алкогольних виробів, що вживаються її громадянами. Чи виправдовували себе заходи, передбачені цим законом? Відповісти на це питання можна у рамках історичної компаративістики, шляхом порівняння особливостей політики «сухого закону» у Росії та США в першій половині ХХ століття.

З 1914 до 1924 року в Росії «сухий закон» діяв за царської, Тимчасового уряду та радянської влади. Його вперше прийняли в 1914 році у зв'язку з початком Першої світової війни – країні були потрібні тверезомислячі люди. Перед цим, протягом 1911 – 1913 рр., щорічне вживання алкоголю на душу населення неухильно зростало, а бюджет 1913 р. взагалі отримав неофіційну назву «п'яного» [4, с. 81].

Не в останню чергу завдяки «сухому закону» вже в наступному 1915 році продуктивність праці підвищилася на 9-13%, а прогули знизилися на 27-43%. Починаючи з 1915 року також різко знизилася кількість психічних розладів, що виникали через вживання алкоголю, скоротилося число хуліганських вчинків тощо. Кількість заарештованих у нетверезому стані в Петрограді в другому півріччі 1914 р. зменшилася на 70%. Подібні результати були отримані ще по 9 губерніях Росії [3, с. 34]. Спостерігалось зростання народжуваності. Алкоголь офіційно використовувався тільки в медичних цілях для потреб фронту. Однак водночас з позитивними підсумками були і

негативні, як то таємне самогоноваріння, споживання сурогатів та отруєння ними, систематичне порушення закону окремими фабрикантами.

Боротьба за тверезість знайшла своє відображення і у програмі РКП (б), що була схвалена на VIII з'їзді партії в 1919 році [3, с. 37]. Алкоголізм трактувався більшовиками як небезпечне соціальне зло і був поставлений в один ряд з туберкульозом і венеричними хворобами [2, с. 59]. Проте нестача коштів у державному бюджеті змусила радянську владу в 1925 році відмовитися від продовження практики «сухого закону», дозволивши вільний продаж горілки (ще раніше було скасовано заборону виготовлення та продажу слабоалкогольних виробів).

У США «сухий закон» був прийнятий конгресом в 1919 році та набув чинності в січні 1920 року. В Америці були дещо інші причини прийняття такого закону. Головними з них слід вважати чисто економічні: в умовах світової кризи і Першої світової війни Штатам було набагато вигідніше відправляти зерно, ціна якого різко зросла, на експорт, ніж використовувати його для виробництва алкогольної продукції.

Насправді запровадження у США «сухого закону» спочатку викликало деякі позитивні зміни. Сталося оздоровлення суспільства. Число арештів зменшилося в 3,5 рази. Злочинність в США скоротилася на 70% [1, с. 48]. Покращився добробут, зросли заощадження населення, зміцнилися сімейні устої. Зменшилася кількість травм і катастроф на виробництві, збитки від яких знизилися на 250 мільйонів доларів. Знизилася загальна смертність.

Проте і в цьому випадку у запровадженні «сухого закону» була своя тіньова сторона. Для дотримання його виконання урядом було залучено близько 2,5 тис. агентів, але якщо навіть їх всіх можна було розставити в ланцюжок вдовж сухопутних і морських кордонів США, то кожному з них довелося б забезпечити недоторканність двадцятимильної ділянки. Природно, це було вище фізичних сил агентів і вони, щоб якось компенсувати свої зусилля, стали стягувати «данину» з кожного затриманого контрабандиста – бутлегера.

У 1925 р. заступник міністра фінансів у справах сухого закону С.Ендрю заявив: «...Лише 5% контрабандистів алкоголю перехоплюється владою» [5]. До кінця 1920-х років дохід мафії від збуту спиртного перевищив 2 мільярди доларів на рік. Витративши 12 млн. доларів на боротьбу з порушниками «сухого закону», уряд у 1932 році відмінив його.

Росія і США – не єдині країни, які намагалися обмежити споживання спиртних виробів. Довгий час «сухі закони» діяли в країнах Скандинавії, Фінляндії, Канаді, ісламських країнах, низці інших держав. Заради об'єктивності зазначимо, що траплялися випадки, коли негативні наслідки супроводжували позитив: розквітало самогоноваріння, контрабанда алкоголю, хабарництво тощо.

Підбиваючи певні *підсумки*, зазначимо, що історичні приклади застосування «сухого закону» свідчать, що, як правило, його відміна відбувалася під впливом низки факторів: зовнішній тиск держав, від яких економічно залежала країна, що оголосила «сухий закон», тиск представників виноробної промисловості або навіть мафіозних кланів всередині країни. Останнє особливо чітко проявилось в США.

На відміну від більшості країн, «сухий закон» у СРСР був скасований цілеспрямовано, виходячи з нових економічних реалій, а державна горілчана монополія, запроваджена у січні 1924 р., швидко перетворилася на одну з чи не найважливіших статей поповнення державного бюджету, що набуло особливої актуальності за умов проведення форсованої індустріалізації. Так, радянська держава вкотре продемонструвала нехтування інтересами і здоров'ям власних громадян задля досягнення своїх прагматичних цілей.

Отже, «сухий закон» хоча і обмежує доступність алкогольних виробів, не усуває всього комплексу причин алкоголізації населення, тому цю практику не можна розглядати у якості абсолютної панацеї від цього сумного явища. Затвердження абсолютної тверезості у суспільстві, як демонструє історичний досвід різних країн світу, можливе лише за умови поєднання жорстких заходів, як-то «сухий закон», з цілеспрямованою державною

політикою культивування тверезого способу життя, особливо серед молодого покоління. Вона має враховувати реальні умови життя громадян країни, а також історичний досвід, культурні традиції і звичаї нашого народу.

При цьому під державною політикою з проблем алкоголізації суспільства слід розуміти всю сукупність дій законодавчих і виконавчих органів влади, що забезпечують ефективний контроль за виробництвом і обігом алкогольної продукції одночасно з реалізацією системи антиалкогольних заходів, спрямованих на попередження та подолання вживання алкоголю і його негативних соціальних наслідків. Ці заходи мають стати невід'ємною складовою соціальної політики нашої держави на сучасному етапі.

Література

1. Гуминенко М. Проблемы Сухого закона и бутлегерства в США / М. Гуминенко // Литература и жизнь. – 2009. – № 2. – С. 45 – 52.
2. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – М.: Политиздат, 1970. – Т. 2, 1917 – 1924. – 544 с.
3. Магоров А. Сухой закон в Российской империи – РСФСР (1914 – 1920) / А. Магоров // Экономические стратегии. – 2014. – № 4. – С. 32 – 40.
4. Пашков Е. Антиалкогольная кампания в России в годы Первой мировой войны / Е. Пашков // Вопросы истории. – 2010. – № 10. – С. 80 – 93.
5. Ушакова А. Сухой закон в США: реакция американского общества на 18 поправку / А. Ушакова // История и археология. – 2014. – № 6. [Электронный ресурс]. URL: <http://history.snauka.ru/2014/06/1074>